

Flestöll, ið hava kunnleika til undirgrundarmálið, vita, at føroyingar av góðum grundum ikki vildu hava eina grønlenska loysn, hóast hon, ella líknandi loysn, stóð teimum í boði frá fyrsta degi. Her undirskriva Atli Dam, táverandi lögmaður og Poul Schlüter táverandi forsætisráðharri, undirgrundaravtaluna

Mynd Kalmar

heimastýrslógina. Av hesum stóðst mikil skrivning, har fólk, ið vardu av undirgrundarmálinum og sum royndu at koma við rættleiðingum, av honum vórðu mett at vera naivir idealistar, ið einki høvdu skilt av tí beiska veruleikanum, sum eftir øllum at døma var tann, at danir einans høvdu fjald motiv, tá tað snúði seg um undirgrundina.

So var tað sjónvarpssendingin frá desember 1997 um bankamálið, sum Høgni Hoydal stóð fyri. Hon snúði seg mest um bankamálið, men undirgrundin varð tó ikki gloymd. Eftir at hava ásannað, at einki bendi á nakra stóra og neyva ætlan hjá donsku stjórnini við at lata undirgrundina av hondum, gitir hann kortini, at tað mest sannlíka er, at tað var fyri at føroyingar skuldu hava nakað at handla við, tá fíggarligu krøvini fóru at koma úr Danmark eftir føroyska húsa-gangin. Løgin logikkur, má haldast, at kreditor skuldi latið debitorinum einasta aktiv av týðningi í forhond, vitandi um hótandi húsa-gangin, fyri at hava nakað at krevja aftur.

Sjálvur haldi eg, og helst fleiri við mær, at tað, sum telur mest fyri okkum føroyingar má vera, at vit høvdu rætt, og at vit eisini umsiðir fingur hendan rætt. Minni umráðandi átti at verið at komið við alskyns (ill)gitingum um, hvat fekk Schlüter til at geva eftir so ruddiliga, sum hann at

enda gjørdi. Eg tími ikki at taka lut í hesum gitingum, men eftir at hava umhugað allan spurningin gjølla, eri eg sannførdur um, at so gott sum samfelda føroyska politiska kravið, og ikki minst tær vælgrundaðu framfærslurnar frá føroyskari síðu, hava sannført Schlüter og donsku stjórnina um, at tað slapst ikki undan einari greiðari loysn, skuldi tað vera gjørligt at lata ta fastlæstu støðuna upp, soleiðis at farast kundi undir rævnisvirksemi á føroyskum øki. Tann óloysta marknatrætan við Bretland hevur óivað eisini havt sin týðning.

Hvat fyrifórst í teimum samráðingum, sum landsstýrið hevði við donsku stjórnina eftir skráðlið í oktober 1992, veit eg ikki, men tann tásitandi stjórnin, ið ikki tyktist føroyingum so vinarliga sinnað sum Schlüterstjórnin, kom við fleiri krøvum viðvíkjandi undirgrundini. Har sótu jú eisini menn, sum høvdu roynt at forða yvirtøkuni í sínari tíð, eitt nú Poul Nyrup Ras-mussen og Poul Nielson. Samanumtikið kann tó sigast, at okkara ræði á økinum kom óskalað gjøgnum hesi truplu ár.

Um hendingarnar á heysti 1992 verður víst til eina samrøðu í Sosialinum tann 6. mars 1998 við Atla Dam um, hvussu hart stóð á í undirgrundarmálinum, orsakað av obstruktiónum frá danska javnaðarflokkinum móti

avtaluni frá 11. september 1992. Í hesum sambandi má fyrst verða sligið fast, at Schlüter á fundinum tann 11. september 1992 undirstrikaði, at tann avtala, ið her var gjørd, var ein avtala millum donsku stjórnina og føroyska landsstýrið, og at avtalan ikki skuldi leggjast fyri fólkatingið til góðkenningar. Hann fór tó "for god ordens skyld" at kunna politisku flokkarnar í Danmark um avtaluna. Eg visti, at donsku javnaðarmenninir vóru í øðini, men grunaði ikki, at hendan øði vardi líka til í desember 1992. At hetta politiska trýst ikki megnaði at vika avtaluna, er væl saktans bert eitt prógv um, at stjórnin stóð við sítt orð.

Harnæst er tað skrivningin í Sosialinum upp undir fólkatingsvalið í 2001. Hendan søgan er í stuttum tann, at Høgni Hoydal, sum tá var varaløgmaður, í einari vallýsing førði fram, at danska stjórnin framvegis ikki viðurkendi, at føroyska tjóðin hevði ognarrætt til oljuna, og at eitt eljustríð tí stóð fyri framman um ognarrættin til hetta ríkidømið. Tað fanst bert ein máti at sleppa undan hesum stríði, og tað var at taka við skeytinum til okkara land og gerast sjálvstøðugt fullveldisríki.

Hetta hendi júst sum eitt av oljufeløgnum hevði rakt við olju, og áhugin var tí stórir millum altjóða oljufeløgini, sum

longu tá høvdu gjørt stórar ilógur í leiting á føroyskum øki við grundarlagi í loyvum frá Føroya landsstýri. Tað vóru mætari menn enn eg, ið hildu hetta vera ábyrgdarleys tala av landsins næsthægsta manni, m.a. táverandi lögmaður og aðalstjórnin í oljumálaráðnum. Í hesum sambandi má havast í huga, at eitt høvuðskrav hjá altjóða oljufeløgum, ið standa fyri milliarda-ilógum í oljuleiting, er, at politisku viðurskiftini í viðkomandi londum eru stöðug álítandi, og at tey myndugleikaloyvi, ið eru grundarlagið undir hesum ilógum, eru álítandi.

Grønlenska loysnin og føroyska kravið

Meðan grønlendingar sum greitt frá omanfyri endaðu við einari loysn, har teir hvørki fingur avgerðarrættin ella inntøkurnar yvir sínum ráevnum, var føroyska kravið alla tíðina júst tað øvugta: Føroyar skuldu hava bæði avgerðarrætt og møguligar inntøkur. Hetta var eisini arbeiðssetningurin hjá teimum nevndum, ið landsstýrið setti at arbeiða fyri, at føroysku krøvini vunnu frama. Tað kann vera vert at minna á, at tá landsstýrið í desember 1987 setti eina kann-ingarnevnd at fyrireika kravið um samráðingar við donsku stjórnina, var tað við hesum arbeiðssetningi: "... at koma við

uppskoti til eina samarbeiðs-avtalu millum landsstýrið og ríkisstýrið um fyrisingina av undirgrundini, og sum gevur Føroyum endaliga avgerðarrættin til møguliga útvinning av ráevnum úr føroysku undirgrundini, soleiðis at málsøkið "ráevni í undirgrundini" eftir avtalu við ríkisstýrið gerst sermál". Hetta var alla tíðina botnlinjan hjá føroysku samráðingarfólkunum.

"Hvíta álitið" broytir sjálvandi einki í hesum. Hetta álitið var, eins og tað reyða og bláa álitið, ein partur av fyrireikingunum til samráðingar við donsku stjórnina. Av tí, at stjórnin ongatíð var komin við nøkrum ítøkiligum krøvum í sambandi við eina møguliga yvirtøku av hesum B-málinum, men bert sýtt fyri samráðingum uttan haldgóðar grundgevingar, helt nevndin tað vera beinast ikki at koma við nøkrum beinleiðis uppskoti til avtalu soleiðis sum arbeiðssetningurin legði upp til, men heldur roynd at greina hvørji høvuðsárhugamálini hjá báðum pørtum máttu haldast at vera, og viðgera nakrar høvuðsspurningar, ið komandi samráðingar kundu haldast at fara at snúgva seg um.

Í hesum sambandi má verða mint á, at Hvíta álitið var hugsað sum eitt slag av samráðingar-handbók hjá landsstýrinum, og varð tí hildið strangliga loyniligt, og kom ikki alment fram, fyrren